
KRITIKAI SZEMLE

KÖNYVEK

TORZÓDIK, NYÜZSÖNG KREATÚRÁI SOKA

Beszédes István: *Kívánja-e a pirosat?* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

Az igazán modern, újat hozó költői törekvésekben mindig ott munkál az évezredek lírai hagyomány. A jövőt fürkésző költő, amennyiben mellőzi a múltat, verseinek nem küzdhet ki maradandóságot. A gyökértelen újdonság már keletkezése pillanatában a bomlás tüneteit mutatja, s igen gyorsan átfordul a nemlétbe. Kiváltképp akkor, ha sem formába kívánczoló élmény, sem kimunkált nyelvi tudat nem áll mögötte. Csak istentől megáldott dilettánsok s gyanútlan fiatal költők hiszik, hogy a semmiből is értéket lehet teremteni.

A jelek szerint Beszédes István ez utóbbiak közül való. Kötete tele van szórva meglepő nyelvi elemekkel, minthogy azonban ezeknek esztétikai hírértéke nincs, egyféle üresen zakatoló dinamizmus benyomását keltik. Ikes igéinket, példának okáért, szívesen eltorzítja, megcsonkítja. *Megoszol, átvál, szüremel, megtetsz, különvál, eltűn* – írja minden poétikai indíték nélkül, hiszen a csonkításra nem metrikai vagy ritmikai okok készítetik, hanem a meghökkentés szándéka. Máskor merőben új igéket, főneveket, mellékneveket alkot: *csimborog, binyog, setten, sedereg, lombog, felgyú, felű, repeg, ontat, ingad, gyámol, sikerl, nyaglász, röppeszt, guzzsaszt; levezetedés, perzsenésszag, zuzó, dudó, diskuta, verscserjes, feltorzódás; cangatönkű, boholykápos, géember, hempe, sértekeny*. De hivatkozhatunk olyasféle újításaira is, mint amilyen az *aránt, idest* vagy az *ujdont*.

Ezek a neologizmusok természetesen önmagukban még nem túl zavaróak. Jelentésüket ugyan nemigen lehet kikövetkeztetni, de mert hangutánzó szavainkra emlékeztetnek vagy épp tájnyelvi színezetűek, lehetővé tehetnék a szabad képzettársítást, ha a versek magasabb szintű közlésegségei oszlatni kezdenék az általuk terjesztett homályt. De nem oszlatják! Mert mit is kezdhetnénk az efféle versmondatokkal: „jellemed nem válhat majd / a forradáson túl”, „szárnyakkal takarózni az izzappadot”, „Roncsol, forgácsol, elhevít / ez a legem akarás”, „Az alter másik / értelme jövet”, „időben nem mozzan engedékenyem”, „Áttetszés tulajdona bánt?!”, „önnön vagyok” stb.? Ezek a szó szoros értelmében semmitmondó s épp semmitmondásukban „titokzatos” információk gyakran hosszabb versrészletekre, sőt egész versekre is kiterjednek. „A pára lombog, / a törzs faléceket közöl; szédülő dérpermeten / bögöly, bár zúzódni vonszol a fenék: a nadír / e gödör, a mágnes visszaver, s visszanyeri rángva, / (fejem fölött e bo-

londmalom) / végképp körbejárva / a vízszivattyú-kábel; s már köröndre dobbanak: / könyököm, vállam surlódik bár el: az órát félttem, / meredeken védem, bádogát földhöz nem lököm: karónyi / karomon csörög, / míg hangárba zuttyanok anyahajószínen” – olvashatjuk a *Röpödában*, a *Röpszódiát* pedig imígyen indítja: „Szóbakon tornázta ki: / absztrakciója teremte / legsikeredettebbik foka: / tárgyai ma is légüresben úsznak, / gyakorta kikülönböztethetetlenekül; / növényként áll/szorog, / nyüzsöng összevisszaságban kreatúrái soka.”

A példákat persze sorolhatnám tovább, de talán ennyiből is kitetszik, hogy Beszédes István verselése halandzsa jellegű. Akárha parodizálna valamit, csak épp a paródia tárgyát következetesen rejt előlünk, minek következtében mind iróniájának, mind öniróniájának erővonalai megtörnek, magukba roskadnak – a modorosság hordalékanyagát hagyva maguk után. A modorosságát, amely már csakugyan parodizálható. Mondjuk, így: „Torzódik, nyüzsöng kreatúrái soka, / idest hemepe verscserjes repeg sértékenyen, / ujdont felgyú a boholykápos levezetedés, / aránt zuzó sederedik, / perzsenésszagú diskutat szuszongva folyogón.”

Kívánja-e a pirosat? – kérdi könyve címében Beszédes István. Megvallom, nem. Mi több, azoknak sem kívánom, kik egyébként kívánják.

Milyen jó lenne végre irodalomtörténeti dokumentumnak és csak annak látni B. Szabó György idestova harminc esztendővel ezelőtt írt *Rapszodiáját*.

UTASI Csaba

PANEL-PORTRÉ

Szeli István: *Így hozta a történelem... Vékás János interjúja*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

Kétségtelen, hogy Szeli István anyanyelvi kultúránk utóbbi néhány évtizedének egyik központi személyisége. Iskolaigazgató a kiváló zentai gimnáziumban, a nyelvművelők elnöke, a Hungarológiai Intézet igazgatója, akadémikus, középiskolai és egyetemi tanár, kongresszusok delegátusa, tankönyveink írója és összeállítója, irodalmi, nyelvészeti és nemzetiségi tárgyú dolgozatok, könyvek szerzője... S hadd ne soroljam tovább. Sokan vagyunk ebben a Vajdaságban, akik tudjuk, hogy Szeli tanár úr – így hívja mindenki, attól függetlenül, tanítványa volt-e, vagy sem – alapított, részt vett, szervezett, ügyintézt, felszólalt, igazgatott, zsűrizett... S ki tudja, mit nem csinált, kellett, vagy úgy vélte, hogy kell csinálnia, vállalnia kultúránkban az évek során, élete folyamán. Mindezt megtudhatjuk abból a könyvnyi interjúból, amit Vékás János, az Újvidéki Rádió újságírója készített Szeli Istvánnal. Egy élet rajza körvonalazódik a lapokon, megannyi állomásával a gyerekkortól a nyugdíjaskorig. S kiderül – nemcsak mert Szeli tanár úr élvezetesen mesél –, hogy változatos, izgalmas és emellett rendkívülisége, egyedisége mellett sok vonatkozásban jellegzetesen jugoszláviai magyar életutat járt be. Nem ismerhetjük meg azonban – látni fogjuk, miért nem – *kellő mértékben* az életrajz adatai, tényei mögötti világot, nem kapjuk Szeli István *szellemi életrajzát* is. Vékás nagyinterjúja tipikus újságírói munka: szinte kizárólag a tényekre, az adatokra szorítkozik,